

vý odraz emočních uměleckých paprskův od individuálně a typicky broušených zrcadel jednotlivých typických duší. Postavme se na toto všeobjímající, všechápající a vševysvětlující stanovisko a nepřeme se o školácké distinkce v tak jemných a pružných věcech, jako jsou tyto.

Těžká kniha

... hledejme příčiny nezdaru především v sobě (LXII).
 ... neztrácejte se v historickém denním empirismu, ale pohlížeti na svět a život sub specie aeterni (XIV).
 ... pochopit, že doba nová po nás žádá ne méně, ba více než žádaly doby starší a že se těm požadavkům v nesnadné světové konkurenci nijak nelze vyhnouti (XXII).
 My všichni potřebujeme pro život a smrt více než sborník myšlenek spjatých v jedno papírem a obálkou — pro život a smrt člověk potřebuje přesvědčení celé, pevné, nezdolné (37).
 Velká hesla zevšeďňují . . . Vlastenectví, jak se hlásá, nedává teď pro život těch pevných pravidel, na kterých bychom žili a umírali (132).
 Naši buditelé chtěli ven z malosti, chtěli nám dát obzor světový (143).
 . . . ale mnohem více překážel i jim šovinism nepráce a nevědomosti vlastního tábora (XXIII).

T. G. Masaryk, *Naše nynější krise*

1

V jádru a opravdu mohutně vzrušila mne nová kniha prof. Masaryka,¹ druhý člen jeho cyklických rozprav, které chtějí sčítovati si položení českého člověka, české duše dnešní ve světovém dějství, které chtějí vyšetřit směr naší cesty, význam našeho bytí, hodnotu naší mravní v proměnné škále světového a duševního rozvoje, na jeho nesmírných rozvířených vlnách. Politická brožura, řekne obecný hlas, a přece docela nepolitická právě po tom obecném mínění o politice. Politická brožura, programová kniha a ona jedná právě a nejvíc o těch posledních věcech člověka, o tom království, které není z tohoto světa! Politická kniha a co v ní všechno je! Filosofie dějin, kritika literární a umělecká, reformní theorie právní a sociologická

1 - „Naše nynější krise. Pád strany staročeské a počátkové směrů nových.“ Napsal T. G. Masaryk. LXIV + 152 in 16°. V Praze. Nákladem „Času“ 1895.

a předem porážka, rozhodná porážka té politiky v starém a běžném smyslu slova, té zlé a špinavé věci, lstivé a malicherné, liché a zlostné, odborné až do sportu a prázdné až do otravy — té politiky, která je přežitkem diplomatických lstí a intrik starého režimu, rokokového absolutismu — té politiky čirě kombinační, počtářské a záludné jako je šachová hra. Mnoho obsahuje ta politická kniha, ale konec konců vrcholí to všecko v jednom — podává a obsahuje tu převzácnou věc: *určitý světový názor* a to je zase *určitý mravní názor*. Kniha má právě ten účel: vést průřez celým naším životem, sčítovat si celou minulost, smysl a výtěžek její, a domoci se tak, dopátrati se tak pravidla pro budoucnost, směru a regulativu další práce. Tedy najít a podat to, čemu se říkává *český typ*, po čem toužíme a co nás znepokojuje, alespoň několik z nás mladých. My, kteří známe poněkud cizí světy a vidíme jejich krystalisaci, jejich hodnotnou a názornou typičnost, kteří vidíme ty úlohy, které hrají v širokém a tajemném dramatu a poznáváme neb dohadujeme se psychologické a mravní jich vzpruhy — my a podobní nám musí trpět — *nečeskostí naší*. Snad se to bude zdát mnohým mělce myslícím paradoxní právě z mých úst, ale přesto zůstane pravdou, že všechny myšlenky mé točily se hned od dávna kolem záhady „národnosti“ a „českosti“, jak se říkalo, a že jsem dosah té záhady jako právě ústřední vždycky chápal, že nakonec tu vždy šlo *o mne, o smysl mého já, mého bytí, o podklad vědomí a svědomí, o život a žití jeho*, a to jest právě: o poměr můj k *okolí, vnějšku, společnosti*. A vím, že stejně tak bylo tomu u těch několika ostatních, které mám na mysli. A vím a tvrdím, že právě v těch, kterým důvtipná a šlechetná žurnalistická chasa vpalovala káranécké znamení „nečeskosti“, „nedomáckosti“, „nevlasteneckosti“, „nenárodnosti“ nebo stejně liché a pusté „modernosti“, „nihilismu“, „kosmopolitismu“ atd., tato žízeň, tato touha byla nejpálčivější. To všecko byli lidé, kteří právě životnou a podstatnou důležitost českého typu pochopili, kteří poznali, že tu jde o sám základ, na němž lze se vypořádat se životem a se smrtí, kterým nebyl český typ dekorační nebo kramářský hasroš, s kterým jde koketovat a šantročit, neživá maska, která se archeologickou fantastikou konstruuje do mrtvého musea — nýbrž

duch a předem zase duch a tož duch života. A proto nemohli přijmout, co se jim podávalo za soi-disant český typ, tu strakatou, neživou loutku, sešitou z nejrůznorodějších hadříků a odstřížků, toho národního fetiše patentovaně liberální konstrukce — proto se odvraceli do ciziny, poněvadž tam byl *život* a doma otrava, nevědomost a smrt.

Nerozumělo se posud obecně skoro tomu národnímu typu — byla to pouhá fráze, heslo, nálepka. Stále se myslilo, že se dá ten národní typ nalézt nějak *hmotně*, nějak jako ukrytý poklad. Nalezne se *jednou šťastnou náhodou* a bude pak dobře — dobře na věky. Vystaví se mu chrám, zjedná se mu kněží, objedná se i kadidlo a on sám vystaví se na oltář. A zazní zvony a lid pohne se do chrámu, poklekne a — bude spasen. Dost, více nebude třeba. A tak hledal se ten poklad tak čistě hmotně a dobrodružně jako v pohádce — hledal se tím *historickým empirismem*, tím čiročírým, úmorným a pustým, jen slovním přerýváním naší minulosti, tou celou historickou maškarádou našeho života. A hledali mnozí a našli mnozí: ten přílbu, ten meč, ten kopí, ten knihu a postavili všem těm rezavým troskám a shnilým hmotám chrámy — samé t. zv. národní typy. A tak bylo brzy mnoho tak zv. národních typů — mnoho národních svatých — kterým nestačily naše kalendáře — mnoho svatých o mnoha chrámech a mnoha kněžích a ještě více svátcích. Pěkně po pořádku: dnes slaven scholastický bohoslovec Hus, zítra voltairiánský indiferentista Jungmann, ve středu jesuita Balbín, ve čtvrtek vniterný, v ráj srdce potopený Komenský, v pátek rozptýlený Tyl, v sobotu hluboký Mácha. Pravidlem ovšem kalendář nevystačil a tak potkávali se v jedny dny a v jedny chvíle ve fetišských svatyních slovní a jen slovní úcty duše nejdolehlejší mezi sebou, ale ne — ne tak — ne duše — jen *kostymy* . . .

Měli jsme *historickou garderobu*, ale žádný — český typ. A tento stav chorobné těkavosti ode všeho ke všemu, tento stav lichého antikvaření a lhostejné přesycenosti, tento stav „touhy“ oddati se, ale přitom *nemoci* oddati se *celý a doopravdy*,¹ tento stav chabosti a mdloby citové a důsledně zlomené vůle, tento stav kolotání a nekli-

1 - Iv. Serg. Turgeněv, Rudin

du, kde, jak ostře psychologicky vystihuje prof. Masaryk, *nadšení* zvrhuje se v pouhou *rozčilenost, ryze smyslovou a nervosní rozlěkanost*, tuto chorobu a rozvrácenost duševního ustrojení, kterou do posledních základů pitvá *Turgeněv* v těch nejkrásnějších a nejsmutnějších knihách, jako jsou *Rudin a Novina* — tento stav, kterému se obecně říká „nihilismus“ a odborně vědecky *diletantismus* (a také *eklektismus*) — tento stav byl nám a je nám stále typický. Dá se ta žalostná bída, kterou cítily a cítí nejlepší české duše, vyslovit v hořkém paradoxu, který není paradoxem, ale doslovnou pravdou:

český charakter je — nemít charakteru,

český typ je — být netypickým.

Význam knihy prof. Masaryka je právě v konstatování a důkazu tohoto faktu a v pokusu a návodu, jak *získati*, jak *dobýti* tohoto *českého typu*, jak poznati, naléztí a na nalezeném základě sestrojiti, vytvořiti, *duši českého člověka*. Prof. Masaryk správně ukazuje, že je to v poslední příčině rozřešiti si otázku svého života, t. j. *připjati sebe*, své *já* (přítomnost a budoucnost, *novost*) ke společnosti, k okolí, rodu, národu (k *minulosti*, dějinám, ke všemu danému, konservativnímu, *starému*), sladiti a překlenouti ty dva světy. Že český typ znamená *poznání sebe sama*, že jej nelze nalézt, oprášit a uložit do skříně jako hotový hmotný předmět, *nýbrž že jej pořád a znovu každý z nás ze sebe musí tvořit, stále a znovu tvořit* . . . Žít život znamená předem obrátiti se k sobě, utéci se *ve vnitřní život*, jen v něm a jen z něho že se dá řešit tento úkol. Nechte kolotání a víření a matení světa vnějšího a hmotného, utecte z jeho labyrintu a sestupte „*do ráje srdce*“, v něm je *in nuce*, *virtuelně* svinuto všechno, co rozestřeno, pomateno a zkaleno jevově, *fenomenálně* doráží a bije na vaše smysly! Sestupte *do sebe*, *do ráje srdce!* Jen to je vaše, opravdu vaše, a jen z toho bodu rozřešíte si český typ.

Významná slova, která zní cize skoro (bohužel) *dnešnímu* českému ruchu. A přece — jak jsem naznačil narážkou na Komenského — jsou tak *česká*, libo-li vám, tak historicky česká! Významná slova, slova opravdu *nového* směru a proudu. A to proto, že zvláště v poslední době, nejen my mladí, ale více ještě staří (a jich dědictvím) pluli jsme

zvláštním změlčeným a zploštěným *materialismem evolučním*. Čtete si jen kritické články posledních let. Které že slovo se vám nejvíce, nejčastěji vrací? — *Ústředí, okolí, přizpůsobení se ústředí a okolí!* Ano, ta slova! A co znamenají: poddati se vnějšímu, hmotnému světu, zřici se svého nitra, jeho odporu, jeho středu citového, volního, charakterového. Ano, pasivní materialismus a netečný lenivý determinismus zaplavovaly a pohlcovaly nás skoro celé. I v krásném písemnictví bylo tak. Upozorňuju jen na nejoblíbenější naše hry divadelní poslední doby, třeba na „*Jiný vzduch*“ Šimáčkův. Byla to hotová modloslužba a zbožnění prostředí, okolí, „*milieu*“ . . . vnějšího hmotného světa. Člověk, nitro, duše, to všechno začínalo býti nazíráno jen jako *výslednice*, jako *plod okolí, vnějška, jeho tlaku*. Přehlíželo se, že podstatou člověka je to činné, hořící, zapálené jádro . . . ten bod jemu vlastní . . . duše, nitro, charakter. Že bez něho nelze vyložití život, ono že je jeho podstatným a pojmovým předpokladem. „ . . . Každý zajisté jsme zčásti plodem okolí, společnosti, doby, *vnějšího* vlivu, jednotvárně a určitě typického, který nás obklopuje, na nás naléhá, nás svírá, poutá a tisní jako zdi vod z vnějšku do vnitra se hrnoucí a zaplavující náš byt . . . Vedle toho však nalézáme matematický bod, sílu a schopnost *odporu*, prvek našeho bytí, který nemůžeme svést na vliv vnější, podstatné jádro bytí — slovem *karakter* . . . Nebylo by možno bez *předpokladu tohoto individuálního prvku*, temného, *z nitra ve vnějšího* *expansivního jádra* vyložití žádné dění, žádný rozvoj, žádný postup.“ Tak psal jsem ve studii o „*Jiném vzduchu*“, vytýkáje podstatně t. zv. moderní thesi a odpíraje jí.¹

A tímto bodem, v něm právě kniha Masarykova je *reformní*. V něm je středisko a těžiště její. To je filosofický a ethický její motiv. Odtud svádí politiku v *nitro*, odtud *vnější* instituty neznamenají mnoho, ale předem a předem zase ta *duše, ty její potřeby a tužby*, které ty vnější útvary vyvolaly, podmiňují a drží a bez nichž ty vnější útvary nemohou býti přeměněny. Odtud *člověčenství a zase člověčenství, duše a nitro a zase duše a nitro* stále se mi vrací s plným důrazem.

¹ - Rozhledy, 1894, č. 5., 283. [Viz zde na str. 15 a n.]

A dále: tímto ústředním bodem svým je kniha Masarykova právě světová jako právě česká (i historicky). *Je právě světová*: t. j. navazuje se a učleňuje se v řetěze mohutného světového proudu, silného příboje duchových snah a tužeb, který právě nyní v typické vlně nese se světem a zachvacuje kdekterou opravdovou duši. Proud ten různě přezdívaný — *sociálně ethický* je, tuším, název poměrně nejvěcnější a nejvíce obsahový — a podle zemí a jich kulturně historického terénu a jiných podmínek časových a místních různě zabarvený je mohutnou reakcí proti *positivnímu naturalismu*, proti *optimistickému, materialistickému determinismu*, lhostejně klidnému a s tvrdým srdcem lehce a snadno uspokojeným, proti *liberalismu hospodářskému*, proti tomu bezcitnému „laissez faire, laissez aller“, slovem proti každé pasivitě a malátné netečnosti a kleslé lenivosti ducha a srdce, proti pohodlnému labužnictví sofistek a kličkovaných dialektik, proti všemu požívavému šosáctví ať rozumu, ať hmoty — proti skeptickému rozkošnictví a hračkování — proti vši neoprávdovosti, nerozhodnosti, bezkarakterovosti — proti mdlobě a kleslosti srdce a ducha, který se spokojuje nakonec klidně tím cynickým optimismem: *všecko, co je, je nutné, jak to je, a proto je dobré*. Proti této lhostejnosti, která sluje *liberalismus*, proti této zmalátnělosti, která sluje *diletantismus*, proti této povrchnosti, která sluje *eklektismus* — proti všem těmto důsledkům materialistického determinismu a evolucionismu — zvedá se bojovně nové toto hnutí, jež se rozletělo již Evropou, od východu po západ. Nechci a nemohu zde studovat tento směr, ani nechci vyčítat jména jeho stoupců¹ v Německu, Francii a Anglii. Stačí upozornit, že ruští básníci Tolstoj a Dostojevský — a snad nepřímou, ale proto neméně mohutně i Turgeněv — jsou pramenem, z něhož ideje ty nejmohutněji vyvřely.

Knihy Masarykova praví:

„Naše otázka, otázka česká, je buď otázkou světovou anebo otázkou není“ (LXIV).

1 - Srovn. v té příčině Rodovy „Mravní názory naší doby“ (Krit. knih. č. 2) a studie p. Krejčího v Rozhledech i Naší době.

„A tu nám chtít dávat vysvědčení vlasteneckého očkování lidí, kteří vůbec nic neznají a kteří právě ani těch našich buditelů a velikých mužů neznají? A to máme klidně snášet? Ne! Vari nevědomci a vlastenečtí fariseové!“ (145).

„Náprava českému životu nebude z vídeňského parlamentu — napravit se musí vnitřní náš život a to značí, že napravit se musíme já, ty, my všichni“ (133).

„Světovými nejsme, těkáme-li světem, ale když jsme v sobě zpracovali, co svět nám podává“ (146).

To všecko má ten smysl: Česká otázka sama, ten fakt sám, že jste dnešními Čechy, nečiní vás ještě velikými a hodnými pozornosti. *Vy sami ze sebe*, hodnotou svou si jí musíte pozornost *vymoci*.¹ *Vy* nesete českou otázku, ne ona vás. *Vy* z ní musíte učinit otázku všelidskou, otázku, která musí stát jako problém vážného dosahu před *každým* člověkem. *Vy* musíte tak vypracovat sebe, takovou úlohu, tak těžkou a plnou úlohu musíte vzít na svá bedra v evropském a světovém duchovém dramatu, abyste k úloze té — k věcné a ethické její podstatě — obrátili zraky všech. Musíte povýšit otázku českou na světovou — *nalézt v ní čistě lidské její jádro*. Tím jste stvořili pak — český typ, tím jste uvedli do světového dramatu duchového jednu novou sílu, jednu novou vzpruhu. *Vy* v zápasu světovém musíte zvolit svůj pól, vy nesmíte nerozhodně a pasivně přijímat nárazy cizích světových proudů, nesmíte v diletantismu a eklekticismu dát se houpati a kolíbatí jimi v pohodlné a netečné mdlobě labužnické požívavosti — vy musíte rozhodnout mezi nimi, *přijmout* jeden a ten *typicky*, t. j. ze sebe a sebou, celým směrem a způsobem, jež vám podává smysl naší minulosti, *vypracovat, ten typicky vykrystalovat*. A ta práce na světovém poli, ten právě vám vlastní způsob té práce, ta hodnota a ta práce, již jste přispěli k rozřešení té lidsky světové záhady — to je pak národní kapitál, ne mrtvý, ale stále tekoucí — stále rostoucí a stupňující se, každým stále a stále a každým z národa řešená *typičnost jeho*.

Je třeba se rozhodnout! Je třeba volit! Je třeba přidržet se dobrého a odmítnout špatné! A proto pryč s nejistotou, s kolísáním, se shovív-

1 - V tomto listě letos již v čís. 3. v článku Sympathie Evropy také p. Ant. Hajn obšírněji o tomto tematě byl promluvil.

R.[edakce]

vavostí, s netečností. *Pryč s tím živým liberalismem*, který chce vedle sebe trpět nejrůznější nesrovnatelné myšlenky; pryč s tím *kompromisním liberalismem*, který je vlastně nevíra a skepticismus, lhosejná nerozhodnost a necelost, otrava rozumu i svědomí; pryč s tím *diletantismem*, z něhož se dopijete jen dřimotné otravy, s tou labužnickou filosofií buržoasních salonů, s tím *diletantismem*, který není, tuším, nic než historický empirismus, jež definují jeho virtuosové *Bourget a Lemaître* jako velice důmyslnou a rozkošnickou disposici ducha, v které se s láskou uchylujeme k nejrůznějším formám životním, chápeme všecky, ale *žádné z nich se neoddáváme*,¹ jako dar obraznosti, která s láskou a přesností antikvářskou vžije se do nejrůznějších dob, do nejrůznějších kulturních a morálních názorů, ale — *v žádné z nich se neuzavře*.² Pryč s tím luxusem, který není konec konců nic než labužnické mlsání nejrůznějších stylů, sběratelská manie antikvářská, honba po stylově věrných předmětech — konec konců historická garderoba — museum nejrůznějších krojů a střihů. To všecko nedá ani jeden — styl *nový*. A o ten běží — o tento nový styl — o tento *nový ráz*, jednotný, s celou duší, s celou touhou a potřebou její souladný, *z ní vypučelý a z nitra ve vnějšek důsledně a jednotně promítnutý* způsob života, způsob, jak a proč žít i umírat. Tedy o to běží: *novou kulturu mravní* stvořit — takový nový styl života nalézt dnes, kdy ty staré veliké zemřely a nového není — kdy lidé vyšší antikvaří se starými, snášejí je do vitrin museí, přerovnávají a oprašují, oni, kteří by měli pojmout a stvořit styl nový, a kdy široký lid žije bez stylu, v ploché neradostné a nekrásné pusté všednosti.

„Ne — tu neběží o nesnášenlivost, tu běží o více, tu běží o duši, o celou duši, o celý život, domnělá snášenlivost té duše nespasí, toho života nevyplní“ (36).

„Neodsuzujeme všeho diletantismu; ale diletantismem nikdy a nikde nepoložil se základ k živoucí filosofii“ (37).

„Jak materialism je obmezený, tak obmezený je realism ve smyslu pozitivismu, žádajícího pouhé konstatování faktů“ (39).

1 - *Bourget*, Essais de Psychologie contemporaine, 59 a n.

2 - *Lemaître*, Contemporains III (studie o Bourgetovi).

„Moderní člověk náš nesmí se báti konstatovati, jakou cenu na tržišti života má učení to a ono, dílo to a ono! *Jak mám žiti* — toť hlavní otázka životní, kterou každý pořád a pořád si dává, skrytě snad a netroufale, ale určitě a jasně dosti a k otázce té poctivý člověk dá poctivě odpověď, plnou, určitou, jasnou!“ (40).

„Určitost a důslednost není neomylnictví“ (41).

A tak běží o to celkem: postavit si vlastní dům ze svého a podle potřeb duše, pro ni, a ne nocovati každý den v domě jiném. A proto kniha Masarykova je kniha *bojovná, rozhorlená, útočná*; něco apoštolského je v ní; vyšla kázat a slovo její je proto mečem a ohněm. Její věty jsou na pohled šedé, stručné, ale jsou napojeny zvláštní silou duševní při této zdánlivé šedi a povrchové nerozvířenosti! Krátké stručné věty bez velkých póz a bez kostymů řečnických tropů a figur — ale osvětlují duše a rozteskní, beze vší sentimentality rozteskní. Mistry ironie, ne právě salonní třeba — ne ironie slov — ale myšlenek, někde až krutá a nešetrná v logické útočnosti. Ale i tak je dobře; nechceme právě slovních, salonních šermů, jsme tolik syti tím akrobatstvím. Ta opravdová rozhorlenost nachází slova útočná a jiskřivá jako ocel. Kniha nepřišla se smlouvat, nepřišla se dohodovat; tato politická kniha je nepolitická. Chce stvořit českého člověka — opravdového a skutečného člověka — tělo i duši, předem duši. *Živého* člověka chce zhníst a zformovat jako sochař hněte a formuje mrtvou, netečnou, lenivou hmotu. Proto je urputná a apoštolsky bezohledná. Proto není nijak liberální, ne, přiznává se k tomu: je *konservativní*, je *reakční*, *zpátečnická*. Tato slova, opovržená posud u většiny, zvedá, omývá, píše si je na štít. Slova ta ovšem sama nic neznamenají, leč právě opačný směr a proud než byl proud vládnoucí. Zvláštní politická kniha! *Stranu* politickou přišla vyhubit a místo ní zakládá *směr, proud, snad i vyznání a církev*.

2

Jak *ustrojuje* prof. Masaryk tento český typ, jak staví a formuje tohoto svého českého člověka? Jak jej pojímá, jakým jej chce mít?

Předem mluveno názorně: zdravého, silného, pevného duchem i tělem. *Pevného a určitého* rozumově i citově — to je ten stále opakovaný, stále se vracející refrén.

Je to bod zvláště a předně důležitý pro pokrok a rozvoj našeho mladého hnutí, které dusí shovívavá lhostejnost a snášlivá prázdnota. *Ty činí pak z „mladosti“, „pokroku“, „moderny“ atd. stejně prázdná a pustá hesla jako jiná*, bludný, očarovaný kruh, v němž bychom se uhonili nervosně a pustě do kola, do zmámení a do usnutí. T. zv. Moderna psala si posud a píše liberalismus za zásadu; „hleďte všichni nové svou cestou, však se sejdeme.“ Je to pochopitelné a dosud snad to bylo nutné, poněvadž toto negativní sudidlo odlišilo dva základní proudy. Ale nelze si zapírat, že další lpění na této *pohodlné, čistě vnější, slovní a prázdné distinkci „Moderny“* by zabilo všechen náš rozvoj. Moderna, novost atd. nesmí se stát *slovy a nálepkami*, jichž se kupuje za krejcar půl tuctu a jimiž lze polepít v minutě půl tuctu nejbídnějších a nejprázdnějších střepů. *Obsažností a náplní živých vod* musí se nám stát tato slova a to znamená, musí přestat být slovy a stát se *pojmy, přesvědčením, vypracovaným, ostře a bojovně vyhráňeným obsahem*. Jinak dojdeme k tomu, co již je pozorovat na jedné části mladé literatury: že slova ta stanou se záhubna svoji pustotou, že opijí svoji prázdnou sugestivností, rozčílí v nervosní shon — ale nenasytí, nezkonejší, neutiší, nezakotví jich. Dnes již právě ta modernost stala se některým lidem *talismanem, zaklínací formulkou, kouzelným říkadlem a frází* právě tak jako starým to „vlastenectví“, ta „národnost“, „samosvojnost“, ta „českost“. Dnes stejně již bijí se mladí lidé v prsa a zaklínají se moderností a mladostí právě jako ti starší farizejci a zákoníci — stejně žalostný pohled a žalostnější ještě, když uvážíte, jak rychle se otírá a všední každé veliké heslo — ano heslo a jen heslo — a to u pustých, všedních, heslových lidí! Hesla, strany, programy — jaké to hnusné, zlé, znásilňovací, vražedné nástroje myšlenek a citů! Jak rychle pustne a hyne v nich duše a srdce! A tak, co bylo včera ještě nitrem, ztajenou, v duši rozlitou vůní, vykřikuje se dnes na náměstí, lepí se na rohy, tiskne se na strakaté obálky! *Modernost zvrhuje se v módnost*.

„Vzniká shon po novém a novém, vzniká nervosní novotářství, myšlenku věcerejší ubíjí myšlenka dnešní, ne proto, že by byla správnější, ale že je nová. *Módnost* stává se jediným kouzlem (nelze ani říci: regulativem), rodí se duchovní gurmanderie, hledající, co dává den, ba minuta.

Tato filosofie à la minute eo ipso je extrakt povrchnosti, *diletantismus* ve zlém a nejhorším slova smysle“ (XXXV).

„Vlast může se obejít bez každého z nás, ale nikdo z nás nemůže se obejít bez vlasti. Běda tomu, kdo to myslí. Dvakrát běda tomu, kdo se vskutku bez ní obchází! Kosmopolitism — je nesmysl, kosmopolita je nula, méně než nula. V nenárodnosti není ani umění, ani pravdy, ani života, není ničeho“ (Turgeněv, cit. 146).

Toto lapání po novém pro nové, tato horečka roztěkanosti, nedostatek každé organisovanosti, každé tvarovosti, které vidíme již zcela jasně v mladé literatuře, ten kolotoč frází a slov, ustálených formulí a ceremonií, to obřadné augurství se svou bezmyšlenkovou liturgií a svým mechanickým ritem — to všecko dá se vymýt jen *prací*, jen obsahovým vyplněním prázdných slov, jen pevným vypracováním sebe, *vymezením a vyhráňením* toho hesla modernosti. Ne pohodlná snášlivost — ale určitá pevnost a bojovná plnost! Ne šero a přitímní diletantismu — ale plné, jasné májové slunce, světlo, které určitě vykrojuje tvar a pevně vymezuje hranu — boj v tomto plném poledním světle! A toto jasné vymezení svého obsahu, stanovení a zúčtování podstaty a principů, ta logická snaha rozvinout je plně do všech důsledků — to a jen to je ten boj, který je „otcem věcí“ a sama organisace v jádře svém. Jen tak lze překonat módnost, která je pustá frázovitost pozérů, která frivolně znesvěcuje nejtěžší a nejvzácnější v životě, která vykřikuje to, co se jen dá cítit, která nazírá život, umění a svět nakonec — sub specie gigrlete a commis-voyageura . . .

Silného a čistého chce mít prof. Masaryk českého člověka. A proto u něho otázka *emancipace ženy* má snad první místo. I otázku tu nazírá prof. Masaryk jinak, než je běžno, a to zase správně a důsledně k celému svému pojímání života a světa. Neběží mu zase tak o právní a společenské instituce jako o nitro, o duchový mravní názor člověka. Ukazuje, že pokud člověk v jádře svém, ve svém způsobu myslit a cítit nebude jiný, nelze pohnouti institucemi vnějšími. A změnil-li se

v nitru svém, ony samy odpadnou a zvětrají. Masaryk mluví o ženě s hlubokou něhou a vážnou opravdovostí, bez každého příděchu povrchní moudrosti a koketnosti, tím způsobem opravdu vzácným v debatách o tomto tematě. S emancipací ženy jde mu doopravdy. Svět musí býti sestrojen na základech rovnosti a spravedlnosti, osvobození musí se dostat všem poddaným a utištěným — a prof. Masaryk vystihuje, jak právě v útisku ženy je pramen zla, bídy, útisku celého světa. Žena je muži předem a nutně poddána v lásce — zde je střed otázky, její základ a zde musí být žena nejprve osvobozena od surového rozkošnického egoismu vládce-muže. Tedy emancipace ženy znamená *emancipaci muže* a surového egoismu poživavého vladaře.

Život sám musí se stát duchovější a čistší a tedy také první činitel, který mnoho působí ve společnost, více, daleko více než tato v něj: *plsemnictví*. Prof. Masaryk postihuje přímou souvislost mezi dobrodružností a poživavostí *smyslů* a dobrodružností a poživavostí *ducha a rozumu* — eklekticismus a diletantismus pramení právě v poživavosti *smyslů* a obraznosti. „Nečistost — toť zkáza naší společnosti, toť zkáza moderní literatury. Pařížský román, pařížské drama, pařížská literatura, pařížské umění tohoto genu, toť projev žití nečistého.“ (35.) Stejně vyslovili se všichni opravdoví duchové o tomto „pařížském umění“. Cituju Francouze *Renana*: „Profanace lásky, s kterou se setkáváme v povrchní literatuře pařížské, je *hanbou naší doby*. To je ten hřích proti Duchu Svatému, který nebude odpuštěn nikdy podle evangelia. Svatá hostie vrhá se do kalu, zneuznává se veliká síla lásky jako vychovatelky lidského rodu . . . Není částí života, která by ukládala více závaznosti ani která by byla podrobena složitějším pravidlům.“ Více v tom směru vykládati bylo by zbytečno.

Obrátíme-li se pak k odborné dušeslovné analýze, vidíme, že prof. Masaryk sestruje český typ, českou duši *harmonicky* předem. *Rozum* bude státi u člověka Masarykova nejvýše, on určovati bude *cíl*, k němuž se napne pevné určité *cítění* a tedy také silná *vůle*. Prof. Masaryk *není mystikem*, nezatrácuje intelektualismus, rozumovost, racionálnost, neodvrací se od vědy, jak se dosti často vyskytá právě v těchto nových *reakcích* proudech novospiritualistických, novo-

křesťanských či jak jinak slovou. On rozum, myšlenku, ideu klade nejvýše a tož práci klidnou, přesnou, vědeckou, trpělivou. Nevidí v rozumovosti pramen zla a bídy jako většina moderních reakcionářův ethických, nezatrácuje kultury, neopakuje s nimi: blažení chudí duchem. Ale ovšem na druhé straně nechce u českého člověka té rzy, chladné, odborné rozumovosti, která by vysušila citovost, která by učinila z člověka automat, té rozumovosti rzye *empirické*. Ta právě vedla by konec konců k té neurčité kolísavosti a k té rozptýlené necelosti a pohodlnosti — k tomu *diletantismu a eklektismu*, proti němuž kniha Masarykova tak rozhodně se staví. A tak tedy: v soulad uvéstí rozumovost s citovostí a vůlí — o to běží prof. Masarykovi — to je podstatným punktem stavby a ustrojení jeho českého člověka. Rozum nesmí býti *ryze analytický*, o pouhopouhá drobná fakta se zajímající, je hromadící — on musí býti také *synthetický*, musí fakta členiti, tříditi, skládati ve vyšší ideové, hmotné pomysly. Citovost musí býti určitá a pevná, nesmí se zvrhnouti v rozkošnickou dobrodružnost a roztěkanost smyslně nervovou — jen tato pevná, na určitý bod pevně jako páka opřená citovost může nésti svalovou a nekolísavou vůlí, jež může dosahovati těch cílů a těch prostředků, jak odhadl a vyměřil rozum. A tak prof. Masaryk staví se rozhodně proti tomu, co zove „romantikou revoluční“, totiž proti názoru, že by *cit* především, *nadšení* především mělo řídit naše konání, že by *v citu*, *v nadšení samém* dala se nalézt *methoda životní*, v něm že by mohlo býti dáno řešení záhad životních: obrací se rozhodně zejména proti *mysticismu Mickiewiczovu*, který chtěl řídit život po směru vnitřního plápolajícího ohně, po směru zažehnutého exaltovaného citu. Jemu Mickiewicz zaměnil „čisté nadšení se smyslným rozčilením“ (77), jemu „rozčilení a citová hysterie není tím nadšením“ (78), kterého žádá jako nesoucí podklad rozumovosti. Cit, jehož prof. Masaryk žádá, opravdový cit, není roztěkaný, je *pevný, zakolvený, určitý*; nekolotá a nevíří, nýbrž složený a slehlý je nedobytnou tvrzí, nedobytným hradem klidu a pokoje, kam se musí uchýlovat stále a o nějž se musí stále opírat člověk, jenž chce bojovat ve vnějším. Všecko se točí a kolotá, rozum i vůle jsou hybné, cit je však středem a osou,

podkladem toho celého hybu . . . Silný a pravý cit je vůbec ten, o němž se nemluví, který není uvědomován a nazírán objektivně a účelně. Jaký pak by to byl cit, s kterým bych *počítal* jako s důvtipně broušeným fleuretem! Není v tom již kontradikce? Není cit hluboko *v podvědomí* ukrytá, podstatná, člověka nesoucí vzpruha? Není cit právě ukryt ve tmě? Není to vůně, již je nutno uzamykati pevně ve flakonu, neotvírat ji každému vanoucímu větru, poněvadž by jinak zvětrala a zkysla?

Myslím, že je tomu tak; naše dnešní znalost duše lidské podporuje také toto nazírání prof. Masaryka; dnes *víme* i t. zv. vědecky, že cit opravdu je hluboko ve tmách podvědomí jako v hloubi černé země zapuštěný kořen, nehybný a pevný kořen duševního stromu.

A na tento problém o poměru mezi citem a rozumem navazuje prof. Masaryk další: *revoluce či reformace*? Rozumí se samo sebou, že důsledně přidržuje se *jen a jen reformace*, pomalého, volného rozvoje úsilnou, vědomou, volní prací. Násilí plodí násilí a proto není ho rozumno užívat. My musíme zasazovati se o revoluci *nenásilnou*, t. j. o *revoluci mravů, názorů, ducha*, ne o revoluci hmotnou a vnější. „Naši buditelé, jedním slovem, *zrevolucionovali ducha svých netečných bratří* — to je moderní výraz pro „buzení“ a „křesení“. *O to jim šlo — to je vedlo a pudilo ku práci buditelské, křsitelské*“ (144). A právě týtž musí být i úkol náš. To znamená: navázat na ně, pokračovat v jich obrodních činnostech. Ne vlastenčit, ne straničit, ale jako člověk vážně a cele rozřešit záhadu svého nitra, bytí a života, a protože český člověk — tož samo sebou se rozumí — že jen česky. „Pak přestane u nás ta modloslužba slova a litery, ubíjící ducha. Pro samé vlastenčení naši vlastenčící dozorcové vychovávají prázdné hlavy.“ (147.) *Vzdělání a mravnost* — to jsou podmínky českosti, mimo ně nemůže být položena a řešena. *O ducha* běží přitom a zase o ducha, a ne o hmotu, ne o chytrost, lest, důvtip — o tento svět . . . Proto český typ nerozřeší se mechanicky *stranami*, česká duše se nezorganizuje, nesestrojí jimi a z nich. Místo strany chce mít prof. Masaryk *proud, směr, vyznání*. Vykládá, jak nepřeje si, aby realismus byl stranou politickou (114), vytýká pokrokářům výlučnost a přečeňování politiky

odborné a řemeslné (115) v neprospěch a na škodu práce vnitřní, osvětlné, duchové. Běží stále o to: opravdový duchový všestranný plamen podnítit, duševní činnost naši vyvolat, dáti jí pevný, vědomý, volní směr . . . „zrevolucionovati ducha svých netečných spolubratří“.

Názory tyto, pokud se obracejí proti revoluci, stojí vesměs na *psychologickém rozboru duše revolucionářovy*; psychologie ta je jim podložena a psychologie ta je skutečně výtěžkem moderního duševnědného bádání, ať historického a vědeckého, ať prostě literárního.¹ Moderní bádání vidí skutečně v dispozici revoluční chorobu, kterou svádí — konec konců — *v egoismus* revolucionáře. Revolucionář je ilusionista, člověk snilkující, který se opíjí svými sny jako slabý řečník svými slovy. Do těchto svých snů je pak slepě zamilován, má smysl jen pro ty své vidiny, jen pro ty fantomy své obraznosti — je *fanatický egoista* zamilovaný do sebe sama, který nepřipouští platnost *objektivního světa*, tvrdých, hotových, daných faktů. Revolucionář je tu nazírán jako ilusionista, jako snivec, odvrácený od poznání, od pochopení a pojetí objektivního daného světa, utonulý celý v sobě — člověk horečný, oddaný svým snům a odvrácený od nepohodlné, střizlivé, krušné, černé, pomalé práce. Tento názor má i prof. Masaryk.

3

Problém *revoluce či reformace* je znova a zase týtž středový osnovný kámen, totéž ústřední ideové těžiště knihy Masarykovy. *Revolučnost* je právě zase ten mravní a politický *romantismus*, táž nevědomost i nesvědomitá fantastika, týtž dobrodružný, egoistní, povrchový a pohodlný *diletantismus* rozumový i mravní, proti němuž kniha Masarykova vychází do zásadného boje. Prof. Masaryk správně a přesně analyzuje revolučnost po *psychologické* stránce jako *egoismus*,

¹ - Srovn. předem historické práce Tainovy o revoluci franc. (Les origines de la France contemporaine.)

jako *sobeckost* fanatického snivce, zamilovaného chorobně a výlučně do svých ilusí a vidin, jako chorobné a výlučně utkvění na vlastním já, odpoutaném od vši obecnosti, objektivnosti, společenskosti. Revolucionář opravdu je sobec, který nemá smyslu pro svět vnější a objektivný, pro společnost a hromadnost, která pracně a těžce generacemi a generacemi, věky a věky, pomalu těžkou bezejmennou prací namáhavě a volně dovinula se dnešního stadia svého rozvoje, ježž chce rázem, silou *pouhé své nálady, ryzího svého temperamentu* překonat a překotit. Je egoistní tak výlučně jako tvrdošijné, rozmarné dítě a je právě tak *nevědomý*, zásadně odírající každému *poučení dějin*, které právě nejsou nic než pomalý, krušně a černě pomalý rozvoj prací, a zase rozvoj prací zákonem, řádem; je naprosto odtržený od každého *pochopení a vystižení rozumového a logického*, jen do sebe obrácený a v sebe uzavřený. Nemá poznání času, jeho významu, jeho nutnosti v každém trvalém díle; nechápe, že každé dílo, má-li déle stát a déle trvat, nemá-li tak rychle zaniknout jako vzniklo, potřebuje nutně vedle člověka za dělníka a tvůrce — *i čas*, t. j. dlouhou pomalou práci generací a věků. Revolucionář je právě *romantický dobrodruh* a to znamená právě: snivec, člověk *pohodlný a lenivý*, který, jak vytýká prof. Masaryk, štítí se krušné, *pomalé a neustálé práce* a věří v zázračné, okamžikové úspěchy a převraty. A tím tedy revolučnost, analyzuje prof. Masaryk sociologicky, je *romantická fantastika*, falešný a škodlivý *přežitek* minulých *individualistních* a *aristokratických* útvarů společenských, který odírá zásadně a pojmově politice opravdu *lidové, moderní, pokrokové*, který zásadně a pojmově pokrok, opravdový pokrok prací a rozvojem kazí a zastavuje. Věřit v revoluci znamená dnes nevěřit *ve vědu* a zavrhnout ji úplně a naprosto, poněvadž věda právě nás poučuje v tomto pomalém a krušném rozvoji, o jeho zákonné nutnosti; věda pojmově a základně odmítá subjektivní mysticismus, sobeckou, ilusivnou fantastiku, pobouřenou a tvrdošijnou citlivost; věda právě učí nás *pozorovat objektivný daný svět*, vidět jej v celé nekonečné šíři a složitosti *odstínů a přechodů*, v celé *volné, pomalé, nekonečně podrobné a nekonečně jemné a zdlouhavé škále rozvoje*; věda právě ukazuje na to nutně

působení času, o němž jsem výše mluvil . . . a tak právě člověk vědecky myslící nemůže být revolucionářem jako nemůže být revolucionářem, převratníkem nikdo, kdo neuzavřel se do sebe, kdo nesložil se a neoddal se své utkvělé ilusi, nikdo, pro něhož existuje ještě vedle já i *ty*, bližní, objektivný svět — kdo slovem ještě má oči, aby viděl, kdo ještě . . . *pozoruje* a není slep.

„Člověk moderně vzdělaný poznává, že společnost se vyvíjí *krokem, ne skokem*, a proto stojí ve všech oborech, tedy i v politice, o stálou *práci reformační*. Je tedy proti všeliké *revoluci*, proti revoluci zdola i shora. Revoluční taktika je taktika zastaralá, je šosáctvím. Realistické a konkrétní pojmání společnosti a státu vylučuje politický romantism; realism a revoluce (násilná) jsou naproste protivy. Kdo věří v revoluci, neběře života doopravdy. Ví, že revoluce je dnes přežitkem starého režimu — politika demokratická a lidová revoluce nepřipouští. Svět stál a stojí na práci, ne na náladě, svět udržuje se jen prací, a to prací drobnou, prací stálou. Ani v geologii katastrof není a nebylo, co se dříve mělo za ojedinelé, úryvkovité katastrofy, poznáváme teď za výsledek nesčetných vlivů malých a menších. Tak i ve společnosti a historii převraty veliké, bijící do očí lidí nepozorujících a nepochopujících, jsou *jen sumací a výsledkem stálých vlivů a malých příčin*. Dnes poznáváme, že zejména revoluce posledního století byly výsledkem a pokračováním předchozího pochybeného vývoje, poznáváme, že revoluce je symptomem a další příčinou nezdravoty a proto voláme po práci a opět po práci soustavné, promyšlené, stálé, vytrvalé. Politika lidová je *stálou a nepřetržitou reformací* — politika lidová je nadšením pro práci a prací.“ (XLIX a L.)

Slovem: žádný, kdo poznal *vědu*, kdo postihнул jen sám základ a smysl její, nemůže být revolucionářem, neboť věda právě je odpůrcem egoistního iluzionismu, sobecké fantastiky, ona právě je *práce, pozorování, rozum* . . . a kdo pochopil ta slova, popřel tím již a překonal naprosto a neodvolatelně fantastický egoismus, romantickou dobrodružnost a lenošnost revoluce. A tak také ta mládež, která se často a ráda zaklíná hesly filosofie *evoluční, vývojové* — nemůže, běže-li věc vážně a neohání-li se slovy těmi jen z módy a koketnosti, jen planě a právě slovně — nemůže, uvědomila-li si jich smysl, vyslovovat jedním dechem vedle toho slovo: revoluce. Jsou to protivy naproste a nesjednatelné.

A tak tedy: revolučnost je ve *světě politickém* právě to, co nedo-

vzdělanost, polovzdělanost, nevzdělanost — slovem *eklektismus* a *diletantismus* — jeho roztěkaná neuvědomělost a povrchová nehotovost — ve světě *rozumovém a mravním*. Obojí jsou totéž a mají jeden a týž kořen: nehotovost a necelost rozumovou a duševní. A tak tedy zcela důsledně a logickou nutností prof. Masaryk, který bojuje právem proti eklektismu a diletantismu rozumovému a mravnímu, útočí na *revolučnost politickou a násilnou* . . . neboť ta revolučnost politická není nic než „šovinism nepráce a nevzdělanosti“, není nic než *diletantismus, nedovzdělanost politická* — a ovšem nehotovost a povrchnost *lidská*.

V tom je právě veliký a hluboký dosah přítomné knihy Masarykovy.

Jedná se o to, má-li zůstat v našem národním životě při staré chorobě, jako bylo posud, či má-li nastat snaha o obrat a nápravu, o nový, zdravý, skutečný a opravdový *rozvoj* — *reformu*. Běží o to, má-li i v Čechách — jako všude u každého vzdělaného národa na celém světě — politika býti dílem vzdělání, poznání, pozorování, slovem *vědy* — dlouhé, odborné, trpělivé a těžké práce — *pevnou a určitou funkcí sociální*, vymezeným polem sociální práce — či má-li zůstat, čím je posud: dílem náhody, pařeníštěm fantastiky a lenošné zvrhlosti, rejdištěm dobrodruhů a diletantů. To je také jeden z vážných důsledků knihy Masarykovy, speciálněji užitý základní a ústřední její problém. Všude, na celém světě, politika, jak právě se stávala demokratickou, t. j. opravdu lidovou, pokrokovou, reformní, vývojovou, přecházela z dobrodružné *pikantnosti a obratnosti, ze salonního sportu a krasořečnické tlachavosti* — v oblast *vědy a práce*. Právě jak přestávala být frásovitou žvatlavostí, deklamačním turnajem a revolučním pózovitým panáčkovaním — právě tak stávala se *prací, životem, vědou, vzděláním* — ne odborným, malicherným, hračkovitým sportem — ale prací objímající celou společnost — přestala býti, přesně mluveno, „politikou“ (v starém smysle slova = obratnosti, lsti, chytráctví, záludnosti, podvodu a znásilnění) a stala se *filosofií dějin a společnosti, národním hospodářstvím, psychologii ethnickou a lidovou, statistikou, demografií,*

sociologií, slovem — poznáním a výchovou lidovou. Byla-li stará politika dobrodružstvím, sportem, adventurou, náladou, vtípem a náhodou, je nová *prací a vědou*. A o nic menšího tedy neběží v knize Masarykově než právě o to, chceme-li zůstat i my v zastaralém zpátečnickém nazírání světovém, společenském, politickém, či chceme-li je překonat vývojem, *reformou, prací rozumovou, vědomou, cílovou, volní*.

U nás je situace v tom směru, nelze si toho zapírat, právě žalostná. Lidé, kteří mají na starosti vedení a výchovu obecnosti, jsou *nezpůsobilí samozvanci* bez opravdového nadání i vzdělání, jehož nade všechno a více než kde jinde je třeba v tomto poli, jež je tu i složitější i obtížnější než kdekoli jinde. Naše *novinářstvo*, naše *publicistika* je hluboko pod novinářstvím a publicistikou jiných národů, nerozumí a nedostačuje naprosto svým úkolům. Malichernost, neznalost, zaslíbenost a nepráce jich je možná právě jen tou politickou a celou národní krizí, kterou prožíváme, tou *lenošnou, hazardní a pustou disposicí mysli*, jaká se dostavuje v naladění buď *revoluce* nebo *resignace*. (Oba pojmy jsou sobě velmi blízký, bližší než se komu zdá na prvý pohled; oba jsou mravní a rozumová hazardnost, koketnost a hravost, duševní „*va banque*“.) Jinde všude novinářství a publicistika je *pevnou sociální funkcí, je určitým úkojem sociální potřeby, určitou, ulříděnou, soustavnou prací* — je to vychovatelná obecnosti a hromadnosti — u nás nic z toho; naše novinářstvo a naše publicistika zatemňuje jen obecnost, strojí nejbyzantínštější logiku, logiku à part „českou a národní“ — logiku, která je právě rubem logiky obecné, světové, všude platné — mate, klame, podezřívá a hanobí nepohodlné jedince — ale *nic nepracuje k společenskému, mravnímu, politickému vzdělání obecnosti*. Ano, celý *raison d'être* této nezdravé a škodné žurnalistiky je právě naše krize, právě náš *diletantismus mravní a rozumový, choroba ducha i srdce*. A tato žurnalistika to dobře ví a znamenitě udržuje a množí tuto disposici, která je nutná jí k životu. Tato žurnalistika hlásá právě diletantismus a revolučnost v politice a veřejném životě, tato žurnalistika je systematicky pěstuje, tato žurnalistika tupí a hanobí *každou odbornou, těžkou,*

vývojovou, reformní práci ve jménu . . . té „národnosti“ a té „českosti“ a té „samosvojnosti“ atd. Jaký byzantinismus, jaký diletantismus a jaká zvrhlá revolučnost je v celé té žurnalistice! Ta žurnalistika, která pobíjela vědeckou práci a pravdu, práci odbornou, trpělivou a vývojovou ve sporech rukopisných, ve sporu Králově o Jungmanna, ve sporu o Hálek a j. nevědomostí a vlasteneckými zařikadly, ta žurnalistika je úpadek a diletantismus sám, je sám byzantinismus a sama revolučnost — a ta žurnalistika zná se i k tomu zcela naivně, volajíc proti *odborníkům* a hlásajíc v politice *nevědomost, nepráci, nevzdělanost* (rozuměj v českém a národním slovníku: to jistě „nádšení“ a tu jistou „karakternost“) . . . Ano, taková je ta národní a slovanská logika à part, tak až byzantinsky logická, že člověk vzdělaný, vědecký (t. j. pracující odborně) je již tím národně podezřelý a národně nezpůsobilý, a nevzdělanec a nepracující již tím národním charakterem! Jaký diletantismus, jemuž horšího neměla ani latinská ani byzantinská dekadence!

Proto vším právem prof. Masaryk volá proti *revolučnosti* — jež je naprostým popřením vědy, práce, vývoje, lidovosti a reformnosti — jež je jen politickým zpátečnictvím, přežitkem aristokratického a individualistního XVIII. věku — slovem: *diletantismem a nevzděláním politickým*, chorobou hromadné národní rozumovosti a citovosti. Proto volá stále a znova *po vzdělání politickém* a t. j. po práci stálé, vědecké, literární, kulturní, odborné, *po vývoji* neustálou a neustávající práci, *po nekrvavé duchové revoluci života, mravů, názorů mravních a světových*.

„Řekl jsem také a opakuji: revoluce, revoluce násilná je šosáctví. Revoluční taktika je nemoderní, zastaralá, zpátečnická, tak jak jiné názory a počínání doby starší je zastaralé . . . Politická revoluce byla aristokratický sport, dělali ji vždy velicí páni, z dlouhé chvíle se bili jako z dlouhé chvíle pili a mlkovali — nerozumné a nevzdělané masy lidu jim robotily, dávaly jim své dcery a ženy a stavěly jim i barikády, jatky . . . Dnes však chceme žít, a proto ten, komu život má vážný a důležitý obsah, ten nedá se za nic pro nic učinit neškodným. Nám dnes, jak *Ibsen* hlásá, *běží o zrevolucionování duchů, to je smysl všeho moderního hnutí filosofického, literárního, uměleckého a tudíž konec konců i politiky skutečně moderní a pokrokové*“ (57).

Kde v tom všem už *Havlíček* byl, a my dnes po půlstoleté zkušenosti měli bychom si libovat v staré a zastaralé romantice? Žel, že právě ta strana, která se hlásívá k *Havlíčkovu*, tak se zvrhla, a že pod jejím mrtvým zastaralým vedením dospívající generace je bez věcného, čestného, moderního vzdělání politického. Naše svobodomyšlné orgány staly se namnoze pelechy zpátečnické fantastiky, pod jejímiž prapory politická, sociální a kulturní svoboda trpí (70).

. . . „tvrdím jen, že *primum necessarium* je vzdělání a mravnost“ (97).

Důsledně také s tímto vývojovým a vědeckým nazíráním obrací se prof. Masaryk proti *přečehování státu*, jehož se právě dopouštějí zcela přirozeně nejspíše revolučně (i resignovaně) naladění duchové. Jako *moderní sociolog-vědec* bojuje prof. Masaryk proti *metafysicko-revoluční iluzi* o všemohoucnosti státní a krásně ukazuje, jaká pohodlná iluze je to, domnívat se, že k našemu štěstí je třeba jen „českého státu“ — toho právnický scholastického pojmu *personae moralis seu mysticae*. Prof. Masaryk napovídá, jak dnes již v moderním proudění a vlnobití duchovém — ten těžký, středověký — scholastický krunýř státu těžce se nese — jak i velicí a silní národové mnoho sil spotřebují a zužijí na licho jen tím, že krunýř ten nésti *musí* — jak dnešní kultura pozvolna již opouští a stranou nechává ten stát, který byl kdysi předním a hlavním činitelem a prostředníkem kulturním, jak proudění namnoze již jiné, pohodlnější a účinnější cesty si našlo, jak dnes *obchází* se jím již do značné míry ten starý ctihodný institut . . . a jak snad i dříve či později nadejde doba, kdy stát těžkopádností svou ani již nebude moci plniti toho poslání kulturního, kdy moderní rozvoj duchový — revoluce mravů a názorů — půjde mimo něj, přes něj a tím proti němu, jak snad jednou, dříve či později, bude stát cize trčeti do moderního vlnobití a života jako stará předhistorická stavba, dávno opuštěná a nezpůsobilá k obývání, jako archeologická a historická zvláštnost, jako stará, opuštěná, těžká, železná pevnost — stavba, z níž dávno život vystěhoval se do lehkých moderních domů a vil . . . Dnes každým způsobem cítí již živě moderní člověk v mnohých případech kulturní nedostatečnost, nepříhodnost, nepohyblivost státu a cení vedle něho stejně vysoko, ne-li výše, jiné kulturní činitele. Není v tom něco tragicky ironického, že my dnes na sklonu XIX. věku

tak houževnatě a scholasticky bojujeme o tuto instituci, kterou někteří moderní myslitelé, politikové a sociologové počínají zčásti cítiti jako uzrávající již a tížící přežitek jiného staršího útvaru sociálně kulturního? Než buď jak buď, každým způsobem je plně správný názor prof. Masaryka, že stát většinou pojmáme *absolutně a byzantinsky* a že naše státoprávní úsilí nemá a nemůže mít významu a účelu v *sobě samu*, že je to slovem zase materialistická modloslužba hmoty a pohodlí, myslíme-li, že rozvoj náš a zdar náš je zabezpečen feudálně-absolutistickou institucí historickou.

„Dnes sociologie, státověda a konečně i politika sama na význam státu se dívá docela jinak, nežli se dívala za dob absolutistických. Stručně řečeno — nám moderně myslícím je jedním z kulturních činitelů společenských a nikoli nejvyšším; proto člověk moderně, a v tomto případě správně myslící nevidí ve státu fetišu, nevidí v něm zosobněné všemohoucnosti. Moderní člověk vidí v náboženství, vzdělání, v umění, literatuře, průmyslu, vidí slovem v celé organisaci národa hybatele pokroku a regulátory národního osudu a proto se nemůže rozehrát ani pro stát, pouze jednoho činitele, ani proti němu tak, jak toho schopni jsou ti, kdo po starém a zastaralém způsobu sobě ten spletitý organism společenský nedovedou analyzovat a určitěji a uclánkovat představit (96).

Nepodceňují státu a jeho moci, avšak stojím podle svého přesvědčení především o *politiku vnitřní*“ (l. c.).

Nevěřím ve všemohoucnost státní, a tudíž nevěřím ani ve všemohoucnost státu českého. Měli jsme stát svůj a ztratili jsme ho, protože jsme se zpronevěřili pravdě a svobodě, stát neudrží nás a nespasí, my udržeti bychom musili jej. V pouhém státním právu spása naše není“ (97).

„... moc a násilí ztrácí i v zahraniční politice své žezlo a vliv mají literatura a vzdělanost, obchod atd. a vliv větší a pronikavější než jej mívalo cizí vojsko a než jej míti může vláda ta nebo ona“ (LXI).

„Ne mnoho státu, tudíž ne mnoho politiky, je heslo politiky moderní, politiky pokrokové, politiky světové“ (LXII).

Jak viděti, je v Masarykově systému společenském a politickém *věda* ústředním a základním ponětím, jedním ze sloupů, na nichž spočívá stavba. A tož, kdo řekl *věda*, řekl: *skutečnost, práce, trpělivá, lěžká, stálá a stálá práce* a to právě je: *vývoj, usilovný, vědomý a chtěný vývoj, stále pokračující, nikdy neukončený, hybný jako dech života*,

neustálá reforma slovem. Jeden den učí den druhý, život stále a znovu ze sebe se vykupuje a očisťuje — ten ethický smysl zahrnut je v tomto slově: *věda, vzdělání*, na něž takový důraz klade stále a stále prof. Masaryk.

Vedle vědy je však v díle Masarykově druhá základní idea, osnovný kámen celé stavby: *humanita, lidství, člověctví*. Ta slova také všude stále se vrací a doplňují se slovy hořejšími. Oba tyto pojmy v soustavě Masarykově úzce a důvěrně spolu souvisí, jedenkaždý vykládá a doplňuje druhý, není neshody a rozporu mezi nimi.

Věda a lidství ustavují právě myšlenkovou stavbu Masarykovu, jeho názor světový, a v poměru, v němž oba ty pojmy prof. Masaryk postavil, leží právě myšlenková původnost a hodnotnost jeho knihy v dnešním filosofickém a kulturním proudění evropském.

Humanita prof. Masaryka je učení Kristovo: *milovati budeš bližního svého jako sebe samého*. To je jemu také odkaz a smysl našich dějin, hybná páka našeho probuzení. Humanita ta pak není pouze *příkazem ethickým*, ona je i praktickým, *rozumovým*, výhodným, jedině výhodným a rozumovým způsobem, jak žít, volně, dobře a plně žít jako národ.

Ethika prof. Masaryka, jak viděti, je tedy *rodová, idealistická*; prof. Masarykovi každé dobro musí býti dobrem *obecným, rodovým*; suma štěstí, cena a hodnota života *všem lidem* musí býti zvýšena; svět, *celý svět* musí býti ustrojen na základech *práva a spravedlnosti*.

Staví se tedy prof. Masaryk výslovně proti každé nauce, jež chce *šťěstí* obmezovat na *určitý, obmezený počet privilegovaných*, proti všemu *individualismu a aristokratismu*.

„Odmítám anarchism ve všech filosofických formách, ať se tedy podává jako *nadčlověctví*, nebo umělecký a filosofický *aristokratism, bohemství, titanism* atd.“ (XLVI.)

Proto důsledně chce *emancipaci ženy*, proto politiku chce *socialisovati*, učiniti *lidovou, lid vrátiti sobě*; proto národnost, pokud by byla pojímána *záporně* (boj proti jiným, nenávisť jiných) nízko cení a nahrazuje ji *humanitou, lidstvím, člověctvím*; proto důsledně pojem národnosti *konkretisuje*; proto jemu národ není abstraktní fantom, právnická osoba, nýbrž plnost života: *já, ty, on . . .*

Prof. Masaryk humanismus, řekl jsem, *podpírá vědou, rozumem* a zde je právě originelní bod soustavy jeho, kterým odlišuje se tak velice výrazně ve velikém duchovém proudění evropském, *reakčním* zvaném, v tomto t. zv. *новоidealistickém směru*.

Velikou většinou totiž tito t. zv. *новоidealisté a reakcionáři* jsou *kvietistickými mystiky*, t. j. v rozumu, v činnosti, v práci a vývoji samém vidí obyčejně počátek zla, nevěří ve vývoj a reformu, nevěří vůbec v činnost a hyb; v nich samých již je jim skryt pramen zla. Opovrhují vědou, poznáním, rozumem, vzděláním, nejsou *právě racionalisty*, *nýbrž mystiky*; hlásají dobro, ale dobro to je, zdá se mi, *ryze trpné*; kážou naprosté *odřikání se, obětování se*, setření svého *já*, zničení celého činného a bojovného jádra individuálního, pokošení se a utonutí v hromadnosti. Mně zdá se, že toto křídlo *новоidealistické*, které se leckdy dovolává (myslím v celku nesprávně) i Tolstého i Dostojevského, je jen zvláštní odrudou *pesimismu*, který vede konec konců k úplnému vyhlazení vůle a charakteru a končí nirvánou. Mně zdá se také, že takováto morálka je velmi blízka právě tomu rozkošnickému diletantismu, je právě takovým beztvarým diletantismem hnaným do posledních důsledků — z *mnohotvarosti* diletantismu vede, tuším, přímo cesta v *beztvarost* nirvánismu — a zdá se mi také, že právě tento pasivní a odříkavý kolektivismus je konec konců velmi *egoistický*, že je to *ethika přemožených*, kteří touží po *klidu a dřimotě*, kteří, slovem, z nutnosti činí ctnost . . .

Buď jak buď, *ethika* prof. Masaryka liší se *naprosto, úplně a zásadně* od tohoto křídla *новоidealistické* reakce. Prof. Masaryk není *mystikem*, je *racionalista*. Jemu věda, rozum, skutečnost, vývoj, reforma nejsou pramenem zla a utrpení, naopak *prostředky a cesty dobra a spásy*; on věří v rozum, vědu, reformu a tož právě v hyb, činnost, práci. Ideál jeho není *resignace, klid*, pokošení se, utonutí v lživé *beztvarosti* a *bezživotnosti* — naopak: *ethika* prof. Masaryka je *ethika zapálené, vroucí, stálé činnosti, stálé práce, stálého zápasu, stálé krystalisace, stálého a stupňovaného, množeného života a tož života lepšího, věčnějšího, duchovějšího*.

Nic nebylo by falešnějšího, než vykládati humanismus prof. Masa-

ryka jako *pasivitu, nečinný klid*, pouhé snění a rozjímavou meditaci, subtilní destilaci přejemných distinkcí — slovem: *mravní vrtošivost a úzkostlivost*. Ne: „humanita není sentimentálnost“, praví významně sám prof. Masaryk, a já rozumím: humanita není *mravní úzkostlivost, vrtošivost, bázlivá pasivita a nerozhodnost* — humanita je jen *mravní opravdovost a vážná svědomitost*.

A tak prof. Masaryk nijak nehlásá *pasivitu, nečinnost, resignaci mravní*, naopak hlásá *mravní opravdovost, plnost, hybnost*, a je-li vám libo, i *zápasnost*. Pokud život totiž za podklad svůj má hyb, „boj“ — potud Masaryk právě hyb ten, činnost tu, „boj“ ten doporučuje. Ne o ten „boj“ je spor, ale o *způsob toho „boje“*. Profesor Masaryk právě nízký, zastaralý, nemravný způsob toho „boje“, *násilí* naprosto a úplně zavrhuje, a to právem: násilím kazí se rozvoj a pokrok, kazí se život lepší, opravdovější, hodnotnější, zmnoženější. Ano, žít chci sám — ale to neznamená: mařit a hubit život bližního. Žít chceme i jako národ — ale to neznamená: nenávisť a boj s národem druhým. Slovem: *život*, jemuž staré doby rozuměly po výtce *negativně*, jako projevu ve *vnějšek*, jako *hmotnému a prostornému rozliti se*, jako boji, útisku, vyhubení života cizího — život ten pojímá Masaryk *kladně, plně a duchově*, t. j. právě moderně, správně, lidsky. To primitivní nazírání, že hodnota a cena věci leží jen v jejím *objemu*, jen v hmotné ploše, kterou objímá, a že tedy co nejvíce plochy jest třeba obejmouti, aby byl člověk *hodnotný* — to dětské barbarství je tu zcela překonáno. *Plnost vnitřní, plnost kladná, plnost duchová* — to je opravdu stupňovaný, zmnožený život. A ne život rozlity po hmotě — ten právě je zřídly, ochuzený, bídný a krátkého trvání.

A tak tedy dobře rozuměno, systém Masarykův nehlásá *pasivnost* a *resignaci*, naopak: hyb, činnost, „boj“ — neboť *ten „boj“*, *to právě je ta pomalá, stálá, vytrvalá, nekonečná práce, reforma, vývoj*. Prof. Masaryk nepopírá života, on naopak množí jej, stupňuje; nepopírá *hybnosti* a *činnosti* — on ji jen očisťuje, zdokonaluje, svádí ve vyšší, čistší, hlubší dráhy, v nichž jinak může se rozvinout celá hodnota a podstata naše, celý náš kapitál duchový i fyzický, než v ubohé a žalostné nějaké — rvačce pouliční.

Profesor Masaryk hlásá *úsilí duchové a kulturní, práci*, poněvadž ta je dnes sociální ekvivalent toho někdejšího „boje“, jemuž kdysi rozuměli *slovně* a my dnes již jen *obrazně a metaforicky*. „Boj“, t. j. hybnost a činnost dnes *jest* a bude *stále a i více* jí bude, než bylo toho „boje“ starého — ale bude stále kladnější, plnější, užitečnější a prospěšnější všem. Bude to slovem *práce* a ne boj, *spravedlnost* a ne násilí, *dobro kladné a plné* a ne záporné zlo. A tak tedy: *násilí*, všeho násilí *naprosto a úplně se musíme vzdát*. Násilí plodí násilí a překáží práci, pokroku, reformě. Ne revoluci (= násilí), ale reformu (= práci)!

„Násilí může plodit jen násilí. Násilníkům v Paříži nešlo o svobodu nic, siť by jí nebyli pochovali v césarismu — svoboda byla dobyta revolucí smýšlení, která se generacemi a generacemi připravovala. Podobně u nás násilí a revoluce zašlapala svobodu reformační. Svoboda jen svobodou se utužuje, ne železem a krví“ (57).

„Nikoliv! Humanitní ideál je buď *praktický* anebo ne — není-li, nestojí za nic. Ethika a tudíž i politika musí se hodit pro nás lidi anebo se vůbec nehodí; já alespoň žádné taktiky pro anděle nevymýšlím a vymýšlet nechci. A proto tvrdím, že humanitní taktika všude a tudíž i v politice hodí se na nás lidi velmi dobře a tak, že *jest i praktická, t. j. užitečná a výhodná*“ (60).

Chceme žít a *budeme žít* svůj život a *stále víc a více*, t. j. *lepší, hodnotnější, duchovější život*, ale nebudeme ničít, nenávidět život cizí, naopak: pochopíme, obejmeme, postihneme *duchovým* (vědeckým) *poznáním a sympatií* i jej a tak zmnožíme a vystupňujeme i život svůj. Toto *duchové*, rozumové myšlenkové *objektí a vystižení* nastupuje a nastoupilo již dnes na místo starého objektí *hmotného a násilného*, na místo *hmotného, prostorného* rozliti se. A tedy: ne „boj“ hmotný, ale duchový, osvětňný, t. j. přesně mluveno: zápas kladný, duchový, jenž stupňuje, t. j. zušlechťuje život — ale ne *boj, ne boj hmotný* a nejméně již — *bitkyl*

„Jen hrubý politický materialism dovede pojímat stát a společnost podle theorie násilí — násilí je víra v hmotu. Ale nový člověk věří v ducha a chce mítí netoliko svobodu těla, ale i ducha. Především ducha — volný duch je všecek volný. A proto jen zpátečnictví politického a filosofického romantismu, vzniknuvšího v době absolutistické, revoluční a reakční nedovede náležitě pochopit a ocenit *revoluční násilí moderní*, nepochopuje námahy, velikosti a oběti tohoto boje duchovního,

nepocituje toto mučednictví duchů a ve své neuvědomělosti a nevzdělanosti cení jen to haraburdí rezavých mečů, trouchnivých cepů, vlajících praporů, hmotných a citelných odměn a trestů — — — slovem, hmotu a hmotu!“ (70.)

„Nevěřte, že ta revoluce duchů není tak zajímavá, napínavá, tragická — naopak to drama života duchovního má zajímavější, napínavější, tragičtější peripetie nežli boje na bojištích . . .“ (70.)

Napsal jsem, že ethická soustava prof. Masaryka *nestlárá, neobětuje nijak individuelní já, individuelní lidský rozum a lidskou vůli*, naopak *zušlechťuje ji a prohluje ji*. Zde je po mém názoru zase jeden ze zkušebních kamenů soustavy Masarykovy, zase původní znak, který ji odlišuje v dnešním t. zv. novoidealistickém nebo novokřesťanském proudění, které právě rádo individuum obětuje hromadnosti a obecnosti, které žádá si jeho setření, pokoření, splynutí a utonutí pod pozitivnou konservativnou obecností. Prof. Masaryk nevyslovuje se sice přímo o tomto (po mém názoru) důležitém bodu, ale z důsledků a předpokladů jeho soustavy můžeme si přece učiniti v tom směru dosti určité závěry. Uznáváje totiž vědu, rozvoj, práci, rozum a na druhé straně humanismus (učení Kristovo), uznává tím již *individuum, individuálnost* jako oprávněného činitele společenského.

Rozumím tak totiž (a tuším dobře) Kristovu příkazu „milovati budeš bližního svého jako sebe samého“: *sebeláska*, t. j. určitost, vědomí, životnost, prohloubenost svého *já* je tu *přímo a nejprve* přikázána a položena jako *mira* („jako“) lásky mojí k bližnímu. Přikázání to nemělo by smyslu jinak, kdyby nebylo sebelásky. Sebeláska je tu *oprávněnou silou duševní*, bez ní nemohlo by býti a nemohlo by trvati individuum. Sebeláska, pokud je základem, středem, podmínkou života, je oprávněna; ona je právě předpokladem humanismu; a jak by se děl vývoj, reforma společnosti, než právě *vývojem, reformou jedinců*, prohlubováním a zušlechťováním individuí? Mluvíti o vývoji, prohloubení, zmocněním, zušlechťeném životě *společnosti* a žádati pro tento život obětování, snížení, pokoření, utonutí, setření *já individuálního* — není to nesjednatelná skrytá kontradikce? Což neskládá se právě společnost z jedinců, není ta společnost: *já, ty, on* a nevychází počín a hyb společenský právě z toho matematického

bodů jedince, vnitra, svědomí — středu a hořícího, zapáleného jádra individuálního?

Ano, tento individualismus je samou podmínkou a samým základem života. *Individualismus ano — ale egoismus nikdy!* Na rozdíl těchto dvou pojmů znova¹ tu upozorňuju. Já, které by zůstalo omezeno *na sebe*, uzavřeno v *sobě*, propadá nutně smrti. Plamen chce hořet, duše chce se projevit a musí se projevit. V *egoismu není života, egoismus je klid a smrt*. Nemůže hořet plamen ve vzduchoprázdné prostotě, potřebuje *okoll, ústředí*, na ně se musí přenést, s nimi se musí sdělit a spojit, je musí zanítit.

Proto jednotlivec, který chce žít stupňovaně, duchově prohloubeně, zmnoženě *právě tímto životem, touhou po něm* přirozeně a důsledně je veden k *lásce bližního, k humanismu*. Neboť čím hlouběji sebe nazírá, čím vniterněji, myšlenkověji, sestředěněji a opravdověji žije, tím a *právě tím* připodobuje se životu jiných, cítí se s ním jednotným, splývá s ním, objímá jej, ztotožňuje se s ním.

Proto právě, tuším, nelze být po myšlence prof. Masaryka dobrým, humánním, lidským bez *práce, bez rozumu, bez vědy, bez rozvoje*, a naopak věda, t. j. poznávání, pozorování, vývoj, práce, reforma sama k tomu přirozeně a důsledně vede.

Neběží o to tedy, opakuju znova: *zničit já, zeslabit je, setřít je* — ne, právě naopak: v národě každém i našem, ve společnosti každé musíme právě ta *jednotlivá já* prohlubovat, zapálit v činnost, hyb, práci, zápasnost, probudit v nich život zmnožený a stupňovaný — a tím a právě tím probouzíme, živíme, silíme společnost. Společnost není po správném názoru prof. Masaryka nic, než právě soubor těch jedinců.

1 - *Rozhledy* 1895, č. 7., str. 388 [viz zde na str. 211] : „Proti tomuto ztotožňování *individualismu a sobectví* je nutno, tuším, každému dekadentovi nejprve se ohradit se vším důrazem. Je možno, že mnozí dekadenti byli sobci a jsou sobci, v umění rozkošníci diletantů a eklektiků, kteří pěstují jen hmotnou stránku umění, ryze napínavou slohovou bravuru techniky. Ale *pojmově a myšlenkově* nijak s individualismem nesouvisí rozkošnický, bezcitný egoismus. Úpadek egoistů byl by skutečnou chorobou a skutečným mrzáctvím, nedostatkem mravního a duchového života vůbec.“ (K otázce dekadence.)

Neboť jedinec, čím zmnoženěji a stupňovaněji žije, *tím* i společenštěji, humánněji, obecněji, věcněji, duchovněji žije, *musí žít*. Život individuální s obecným, hromadným, společenským právě se tu stýká, splývá, ztotožňuje, jeden pojem nelze si mysliti bez druhého, oba sebou navzájem jsou dány a podmíněny. Zde jedinec je právě živým, stále plynným, stále tekutým kapitálem národním, cifrou jeho sumy, činitelem jeho součtu, hybným jeho koeficientem. Individuu právě bezpodmínečně a nutně je třeba společenskosti, obecnosti, hromadnosti a čím vyšší, opravdovější, niternější individuum, tím větší ta touha úkoje, ta touha po užití a spotřebě v hromadnosti. *Ne, aby hromadu ovládalo a pro sebe zužívalo, přemáhalo a dusilo v ní život — nýbrž naopak: aby v ní množilo a stupňovalo plamen, život, práci, rozvoj — aby se ztotožnilo s ní a tak v ní žilo tou duchovou sympatií, tím rozumovým principem reformním a rozvojovým — proto potřebuje jedinec, individuum hromady, obecnosti, národnosti*. Jedinec, duch, nitro, svědomí, žije-li opravdově a čím opravdověji žije, stýká se hned s obecností a hromadností: ta obecnost, hromadnost a tož *humánnost* je sám život, zmnožený, čistší, duchovější — reforma, vývoj.

Dobro podle prof. Masaryka těsně se stýká a splývá s *rozumem a vědou*; prof. Masaryk není mystik, jemuž dobro začíná tam, kde končí rozum, skutečnost, pozorování a rozvoj a začíná temno, šero, sen, obětování se a utonutí v beztvarosti. Život, činnost, hyb, práce neodpírá nijak pojmově *dobru, duchovosti, mravnosti*, naopak důsledně a přímo k nim *vede*.

Proto také prof. Masaryk nestírá a neobětuje nijak *jedince, individuum*; on jen toto individuum chce *zúšlechtit, prohloubit* a tož tím již *rozšířit a povýšit humánnost a altruismem* v obecnost, lidovost, rozvojovost, pokrokovost. Slovem: individualismus sám sebou přechází v humánnost, altruismus, opravdový duchový život. Individuum právě sílí a roste, rozvíjí se a prohlubuje ve všech svých vlohách a schopnostech. jak pracuje na obecnosti, t. j. jak humánně a duchově žije. *Humánnost* nestírá osobní jádro, lidské *já*, ona je naopak *rozvíjí, stupňuje, množí* — právě tak jako *rozum, věda, práce*,

rozvoj nehubi nijak, neodporují nijak mravnosti, citovosti, duchovosti — naopak, dobře a správně pojaty, jen je stupňují a množí.

Proto prof. Masaryk důsledně uznává *sebelásku* za oprávněnu jako sám základ a kořen života (ve vyloženém smyslu slov Kristových: miluj bližního svého jako *sebe samého*), jako *předpoklad humanismu* (lásky k bližnímu: miluj *bližního svého* . . .). Proto v případě, kdyby šlo o *samo bytí a nebytí naše* (ale jen v tom nejkrajnějším případě), tedy o vyplnění a zničení nás hrubou fysickou mocí, dovoluje obranu, ale jen *obranu* (ne *útok!*), i *hmotnou* (ale jen tehdy, nestačí-li duchová!).

„Humanitní ideál po mém soudu dovoluje, abychom se železem *bránili*; ale jen *bránili!*“ (55.)

Proto také reforma prof. Masaryka *začíná u jedince a k jedinci se obrací*: je to slovem předem reforma vnitra, svědomí, ducha, kultury, názorů, mravů — reforma institucí vnějších, právně-společenských atd. bude jen *přírozeným, tichým, samozřejmým důsledkem* této reformy vnitřní, reformy svědomí. Proto také odvrací se od všech abstraktních konstrukcí dialektiky právnické a obrací se k *jedinci, k bližnímu, ku každému určitému já a ty*; proto volá: nestarejte se, kdo chcete reformovat, nic o vnější prázdné, obřadné korporativní politikaření a vlastenčení, *obraťte se předem k sobě a u sebe začněte: vypracujte, vychovejte, vzdělejte se těžkou tvrdou kázní na lidi, skutečné, lepší, duchovější, plnější lidi*. Tím právě a samo sebou již jste řešili svůj úkol hromadný, sociální, politický, národní; tím již jste rozmnožili duchový národní kapitál a budete ho množit a stupňovat stále víc a víc, poněvadž dobro, práce, hodnota, pravda jednou pojatá a zrozená nemůže již zahynout, žije již, podrobuje si a prolíná jiné, neboť ve světě ducha právě jako ve světě hmoty (a daleko více ještě ve světě ducha) všecko je hodnotné, všecko spolu souvisí a navzájem je podmíněno . . .

U nás národnost stala se pojmem čistě abstraktním, scholastickým, tak abstraktním, že se v něm nehledá určitého obsahu; „dobrý Čech“, „vlastenec“ atp. stali se entitami, nepomýšlí se, že „pouze Čech“ je fikce, protože každý Čech eo

ipso je také otcem, dítětem, přítelem, úředníkem, advokátem, učitelem — zkrátka dobrý Čech je, kdo mravně a rozumně pracuje. „Ne každý, kdož mi říká: Pane, Pane, vejde do království nebeského, ale ten, kdož činí vůli otce mého, kterýž v nebesích jest“ (132).

„Národ — národ není abstraktum, jež si každý z přirozeného egoismu vytváří sub specie sui, ale *ty, on, já, my všichni* jsme národ a milovati ten národ značí milovati hned tebe, tebe, jehož znám, o němž vím, co tě tíží“ . . . (133.)

„*I já jsem stát, národ a lid*, musí si dnes říci každý, kdo politicky myslí a *co tedy žádá po státu, národu a lidu, plniž především sám*“ (LXII).

„*Revoluce skutečná* (t. j. za velké revoluce franc.) *provedla se v názorech a mravech a jen revoluce názorů a mravů je revolucí*, násilí však revoluci kazí a zdržuje. Násilná revoluce je vždy reakcí a nikdy neposloužila pravé svobodě.“ (55.)

„Co tedy chceme: Revoluci? Ano — musíme zrevolucionovati ducha lidského.“ Násilí? Ne, ani literární (tedy na př. žádné literární uhlasování, žádné žurnalistické klamání a podezřívání atd.), ale proto přeče s *Ibsenem* musíme „zabití — chorou pokryteckou společností i s jejím *pojmem* o státě“.

A nečtete, neslyšíte, nevidíte, jak násilnictvo celého světa se třese a ve své malomoci do boje proti myšlence marně a marně vysílá své vlastenčící, svatoušské a „pořádkové“ pochopy? (69.)

A tak tedy běží o to celkem: dáti sobě *povznesenější, větší, prostornější, čistší zápasné pole*, čistší a slavnější zápasnou arénu, než tu malou tíseň ulice, tu kalnou vřavu a tíseň pouličního hluku, ten malicherný kolotoč zájmů a zájmečků, důsledků a důsledeků, v kterém bychom se uhonili do dřímoty, zemdlení a pusta. Běží o slavnější, větší, čistší cíl, o *světové zápasné pole* slovem. Na ně musíme přenést svou při, ne pro smrt jiným, ale pro život sobě. A pro to nekrvavé zápasné světové pole se musíme vychovávat, každý sebe nejprve. Pomalá, krušná, opravdová práce, *reforma názorů, ducha, společnosti*, sestrojení a stvoření české společnosti, české kultury na základech spravedlnosti a rovnosti, stvoření společnosti *lepší, tož společnosti vzdělanější, opravdovější, duchovější a vyšší* — to znamená zhnísti českého člověka, řešiti si český typ, připravit ho pro žeň příštích věků, osobu hotovou a připravenou nésti na bedrách svých těžkou a výraznou úlohu v budoucím nekrvavém, duchovém dramatu všelidském. To je smysl Masarykova zrevolucionování ducha lidského, to je jeho příkaz: zrevolucionovati náš Kocourkov! —

Napsal jsem, že ústředním ponětím filosofickým, jež tvoří původnost soustavy Masarykovy, je *soulad a shoda mezi lidskostí* (humanitou, láskou k bližnímu) a *rozvojem dějinným*, smyslem a výtěžkem *vědy*, a tedy právě *vědy kladné, objektivné, reálné, přírodní*. Zkušenost dějinná, poznání vývoje lidského rodu, poznávání a pozorování vědecké prof. Masarykovi nijak neodporuje vysoké ethické lidskosti, nýbrž k ní přímo vede.

A zde odporuje prof. Masaryk velmi rozhodně, určitě a správně tomu falešnému polovzdělaneckému pojmání vývojové teorie, všem těm polovědeckým diletantům, těm šosáckým a obmezeným materialistům, kteří z holého a pouhého fakta, že v společnosti *vládnul* hmotný boj, útisk a násilí, usuzují, že *týž* boj a *totéž* násilí musí *vládnout i nyní i v budoucnosti* — a kteří nechápou, že právě takovým tvrzením sám princip vývojový a pokrokový popírají ve prospěch stability a dané hotovosti. Prof. Masaryk správně vystihuje a ukazuje, že vývojová teorie nijak neospravedlňuje, aby boj, násilí, útisk, krutost prvotních, primitivních dob přenášeny byly do doby dnešní, abychom na útisku, násilí, krvi lpěli i dnes, jen proto, že na nich *lpěli* předkové. Pravý opak je správným a důsledným z tohoto pomalého rozvojového, reformního nazírání vědeckého: dějiny a sociologie právě nám ukazují, jak *vědomou, cílovou, volní*, krušnou a neustálou *prací* a zase *prací* — přes boj, přes násilí hmotné a proti němu — člověk rostl a lidštěl, jak hlubší rozumovostí, myšlenkovostí, svědomostí jedinců i generací zvolna ovládal člověk stále víc a více vnější hmotný svět; jak rozum, idea, cit, mravnost pomalu, těžce a krušně byla získávána proti přírodě a přes přírodu, jak je teprve *včerejší* a *vrátká* ještě, jak však nicméně novým vývojovým úsilím roste a roste, sílí a sílí . . . Prof. Masaryk napovídá, že není jen vývoje *pasivního, slepých sil*, které nás *bezmocné nesou a vlekou*, nýbrž že vývoj je také plodem lidské *vůle*, lidského rozumu, úvahy, záměru, že stále více a více tento prvek, tato složka v něm *převažuje* složku prvou, osudnou, danou, přírodní; že právě *nitro jedincovo, duše jeho, prohloubená svědomost*, ideovost, myšlenkovost, pracovitost, to *horké a zapálené jádro charakterové* je činnou a podstatnou složkou rozvojo-

vou, jeho podmínkou a předpokladem . . . Slovem: moderní dobu vyznačuje stále vítěznější vliv *ducha* ve hmotu, stále určitější a vyslovenější působení *nitra, duše, rozumu, silné, určité, volné vůle ve svět vnější, hmotný a daný*, v jeho běh, směr, rozvinutí, chod . . . A věda sama, zkušenost a pozorování samo, usuzování a postřehování právě jsou těmi prostředky k *ethisování světa*, k produševnění hmoty, k jejímu oživení, zhodnocení, uvědomění; jimi právě i ethičnost vývoje si uvědomujeme i dále a znova ji zakládáme a šíříme . . .

„Já vím velmi dobře, jak se pořád a pořád o věci soudívá. Je dávno locus communis, že vývoj člověčenstva bez krve by byl nemožný, že společnost zbudována je krví a železem, ne láskou atd.

Připouštím, že o věci může být spor. Ale přece myslím, že ne těžko lze pochopit následující:

Že se prolévala a prolévá krev, to je fakt; ale o to běží, jestli pokrok k lepšímu byl učiněn tím, že se krev prolévala, a ne tím, že se prolévá *méně a méně*? Že se krev prolévá, je fakt; ale o to běží, jestli se má prolévat i dále?

Kdo o těchto otázkách počíná uvažovat, trvám, ne těžko pochopí, že vývoj k lepšímu nestal se tím proléváním krve, nýbrž *přes ně, proti němu*, že jsme se jedním slovem stali lidštějšími. A protože jsme lidskosti dávno ještě neučinili dost, je náš úkol učiniti jí konečně dost — vzdáti se násilí.“ (61.)

Tím, že rozvojová teorie vznik rozumu, volnosti, dobra, ctnosti, duchovosti *vykládá*, že nepokládá jich za vrozené duševní stavy, že nepokládá jich za absolutní metafysické entity — tím ještě nijak nepřestává je pokládati za znaky nejvyšších duší, nejvyšších společností a kultur — tím nijak jich nesnižuje, naopak, dobře rozuměno, právě *vysoko je odhaduje* tím, že ukazuje obtíže, námahu, práci, jež předcházely jich zrození!

Celou knihou Masarykovou duje hluboce větrným a bojovným dechem tento odpor proti falešnému, pohodlnému, lichému, krátkozrakému *materialismu*, proti lživě a nesprávně rozuměnému *evolucionismu*, proti trpnosti *determinismu a fatalismu*, proti tomu běžnému, snadno uspokojenému *indiferentismu* (jemuž se říká eufemisticky: *liberalismus*), slovem proti tomu celému morovému mravnímu ovzduší přítomné doby a chvíle, již nelze jinak vystihnouti než těmi podstatně

zápornými pojmy: *nezdravoty, choroby, přechodu, krise* — necelosti, roztržštěnosti, roztěkanosti — rozkošnického *diletantismu* a požívatého, smyslného *dekadentismu*.

Kniha přišla právě léčit celou tu bídu duše i těla, jež zahrnují ty barbarsky znějící cizí významy. Reaguje proti ní, chce budoucnost lepší a zdravější. *Je reakční a reformní zároveň.*

Shrnuju:

Tím vším člení a řetězí se kniha Masarykova — která je zároveň systémem Masarykovým — s krásnou výrazností a plnou typičností v soudobém světovém t. zv. novoidealistickém či reakčním proudění literárním a filosofickým, v tom bojovném šiku, který soustřeďuje nejopravdovější duše soudobé.

V přítomném článku šlo mi o to, rozebrati theoreticky její myšlenkové prvky a složky, nastíniti její ideové sestavení a stavbu a tak právě vytknouti a ukázati na její *původnost, neodvislost, samostatnost*, a co více mi platí, její *kladnost, plnost, určitost, celost* a tož *životnost* a lepší, duchovější, zmocněnější životnost v tom mohutném myšlenkovém příboji. Neobyčejně a vzácně *kladná a plná* je zejména tato kniha, daleko kladnější a plnější než většina z její družek a sester po inspiraci. Ty jsou většinou silny v *rozboru, analyse, kritice*, v postřehu vad, nedostatků, choroby a falešnosti současného světového názoru, soudobé mravní kultury — *synthesa* jich, konstruktivná jich část, jich reforma a náprava, léčebné předpisy a příkazy jich, nový kladný názor bývá často sporný, nescelený, vrátký, pochybený a vadný. V knize Masarykově analyza se *synthesa* drží si rovnováhu; část konstruktivná stejně je pevná, celá, jasná, určitá, správná, jako část rozborná a analytická podrobná, pronikavá, vtíravá, přesná a vystižná. Kniha ta je v jádře svém jednotná, celá a svoje — a tím právě již — po tom, co jsme pověděli a vyšetřili o této otázce — *česká, česká bez etiket* a vývěsných štítů — česká podstatou svou, duší svou a vůní svou.

Rozdíl mezi ní a sestrami jejími po inspiraci ve světových literaturách vytknul bych nejráději tak: ty většinou po typu, jak jsem jej

rozebral výše v této kapitole, jsou jen a jen *reakční*, kniha Masarykova je opravdu *reformní*. Ony jsou knihy mdloby, únavy a *resignace*, kniha Masarykova je pak kniha života, činnosti, hybu, práce, *reformy, a resignaci* zavrhuje právě a stejně jako *revoluci*.

Machar, tuším, to byl, jenž charakterisoval knihu a systém Masarykův jako českou *filosofii po výtce*. Podepisuju rád. Soud ten platí doslova a do puntíku. Zde chtěl jsem soud ten dovodit a podepřít analysou *literární a filosofickou*, srovnáním a rozhledem po soudobém proudění světovém. Zbývalo by ještě šetřiti a dokázati soud ten po stránce ryze *historické*, ukázati, jak kniha Masarykova překlenula náš dlouhý (delší, než se obvyčejně počítá) úpadek duchový, mravní, politický a navazuje na samu plnost a sám vrchol českých dějin, na samo jádro a smysl české kultury a tradice, na ethický humanismus a idealismus XV. a XVI. věku, a jak se shoduje v tom s ponětími, názory, tužbami nejlepších našich buditelů.

To zůstaveno buď péru jinému. —